

André Lebon, **Situation de l'immigration et présence étrangère en France 1993-1994**, Paris: Direction de la Population et des Migrations, Ministère des Affaires Sociales, de la Santé et de la Ville, Décembre 1994, 140 str.

Direkcija za stanovništvo i migracije Ministarstva socijalne skrbi, zdravlja i grada od 1988. redovito jednom godišnje objavljuje publikaciju u kojoj se iznose podaci o imigraciji i prisutnosti stranaca u Francuskoj. Knjiga *Imigracijska situacija i prisutnost stranaca u Francuskoj 1993-1994*. pokriva osamnaestmesečno razdoblje koje uključuje 1993. godinu i prvu polovicu 1994. Podijeljena je na tri osnovna dijela: u prvom poglavlju dani su broježani podaci o imigracijskim tokovima i prihvaćanju francuskog državljanstva, drugi dio donosi demografska i gospodarska obilježja strane populacije u Francuskoj, a u trećem poglavlju autor nas upoznaje s promjenama u zakonodavstvu i mjerama koje se poduzimaju glede imigranata.

U kratkom uvodu autor A. Lebon iznosi osnovna obilježja migracija unutar Europske Unije. On napominje da je važno razlučiti unutarnje migracije između zemalja Unije i imigraciju iz trećih zemalja u zemlje Europske Unije. Naime, te migracije imaju različita obilježja. Migranti porijeklom iz zemalja Unije njome se slobodno kreću, dok ostali migranti podliježu kontroli ulaska, boravka i rada u pojedinim zemljama Unije. Nakon odluke o slobodnom kretanju između zemalja Europske Unije ukazala se i potreba za preinakom statističke aparature kako bi se to kretanje moglo i mjeriti.

Početakom 1991. na području Europske Unije živjelo je oko 344 milijuna stanovnika. Među njima je bilo 15 milijuna migranata, tj. onih koji nisu imali državljanstvo zemlje u kojoj su boravili: trećina državljana pojedinih zemalja Unije (unutarnji migranti) i gotovo 10 milijuna državljana drugih zemalja (imigranti). Kako kaže autor, imigranti bi sami mogli tvoriti neku vrstu "trinaeste" države (u odnosu na Uniju "dvanaestorice"), koja bi po broju stanovnika odgovarala Portugalu.

Najveći udjel stranaca, 36%, živi u Njemačkoj (točnije u bivšoj Zapadnoj Njemačkoj, jer podaci za ujedinjenu Njemačku nisu bili poznati), potom u Francuskoj i Velikoj Britaniji (po 16%). Prosječan udjel stranaca u stanovništvu zemalja Unije jest 4,4% (ukoliko se ne uključi netipičan primjer Luksemburga s iznimnih 30% stranaca). Pri tome Francuska, Njemačka i Belgija imaju između 6 i 8% imigranata u ukupnom stanovništvu, a Danska, Velika Britanija i Nizozemska između 3 i 5%. U ostale četiri zemlje Unije taj postotak stupnjevito pada od 2,2% stranaca u ukupnom stanovništvu Irske do 1% u Portugalu. Autor nadalje razlikuje zemlje Unije prema zemljama porijekla njihovih imigranata. Tako je većina luksemburških (93%), irskih (80%), potom belgijskih

(65%) i španjolskih (63%) imigranata europskog porijekla. Afrikanci (poglavito iz Sjeverne Afrike i s juga Sahare) čine 45% francuskih, 42% portugalskih i 31% talijanskih imigranata, a vrlo malo ih je (4%) unutar njemačkoga imigracijskog kontingenta. Azijati (uključujući Turke) čine više od 40% imigranata u Njemačkoj, 42% u Danskoj i 37% u Nizozemskoj, a u Portugalu i Španjolskoj ih je znatno manje (4 odnosno 7,5%). Od 100 imigranata u Europskoj Uniji 46 ih je europskog, 18 afričkog, 25 azijskog, a 11 nekog drugog ili nepoznatog porijekla.

Nakon kratkog, ali vrlo zanimljivog pregleda imigracije u Europskoj Uniji, autor potanko raščlanjuje imigracijske prilike u Francuskoj. U prvom poglavlju, osim iznošenja podataka o priljevu stranaca u Francusku, posebno analizira motive njihova ulaska, a potom i oblike prihvaćanja francuskog državljanstva. Nakon ograničavanjâ ulaska u Francusku, koja potječu još iz 1973, postoje tri načina legalnog ulaska u zemlju: stranci čija prva dozvola boravka traje najmanje godinu dana kandidati su za trajno useljenje (tu se ne ubrajaju studenti); privremeno useljava osoba čija prva dozvola traje između tri mjeseca i godine dana (studenti, primjerice); sezonska imigracija koja traje koliko i ugovor o radu, najviše šest mjeseci.

Ne zanemarujući i mogućnost pogreške, autor procjenjuje da je 1993. u Francusku "ušlo" s pravom trajnog boravka 116.000 stranih državljana, od čega oko 26.000 državljana zemalja Unije i 90.000 stranaca iz drugih zemalja. Kao glavne motive ulaska navodi objedinjavanje obitelji (u 60% slučajeva), zaposlenje za četvrtinu njih te, najposlije, stjecanje statusa izbjeglice. Među privremenim imigrantima bilo je 27.500 tražitelja azila i 20.000 studenata.

U zemlje porijekla vratilo se 1.850 osoba.

Francusko državljanstvo steklo je 95.500 nekadašnjih stranaca, i to: 40.500 njih odlukom javnih vlasti, 32.500 izjavom, a 22.500 "bez formalnosti" (djeca stranaca rođena u Francuskoj, kad postanu punoljetna).

Najviše francuskih imigranata potječe iz Afrike. Oni su najzastupljeniji u svim analiziranim kategorijama: čine otprilike polovicu svih stalnih imigranata, 40% tražitelja azila i 60% novih Francuza.

Autor upozorava da je za potpuniju i točniju demografsku i socijalno-ekonomsku sliku francuskih imigranata potrebno koristiti više izvora: popis iz ožujka 1990, podatke Ministarstva unutarnjih poslova o važećim boravišnim dozvolama zaključno s prosincem 1992, istraživanje INSEE-a o zaposlenosti iz ožujka 1993. Što se promatranih

demografskih obilježja tiče, autor posebno obraća pažnju na podatke o broju mješovitih brakova i djecu iz takvih brakova. Broj mješovitih brakova u 1992. opada za 6% u odnosu na 1991, a broj djece rođene u takvim brakovima raste (također za 6%). Primjećuje da su obje pojave osobito izražene kod Alžiraca i Marokanaca oba spola te da oni sve više u tom smislu prestižu Portugalce. Što se pak socijalno-ekonomskih obilježja tiče, očit je porast nezaposlenosti. Istraživanje provedeno u ožujku 1993. pokazalo je da je 11,1% aktivnog stanovništva nezaposleno. Nezaposlenost je veća u stranoj populaciji (iznad 20%), a osobito među onim imigrantima koji dolaze iz zemalja izvan Europske Unije (27%). Autor smatra da dva tipa čimbenika objašnjavaju porast potražnje zaposlenja unutar imigrantske populacije. S jedne strane, kao što vrijedi za sve radnike, gospodarska kriza sužava zaposlenost, osobito muškaraca i onih zaposlenih u sekundarnom sektoru. S druge pak strane, zaposlenje traže prije svega žene starije od dvadeset pet godina, koje su ranije ili kasnije stigle u Francusku na temelju prava o objedinjavanju obitelji. U ovome poglavlju se mogu naći i podaci o školovanju djece stranaca, i to prema stupnju školovanja (vrsti škole) i prema zemlji porijekla. I nadalje se uočava već općepoznata pojava da su djeca iz imigrantskih obitelji značajnije zastupljena u specijalnim školama.

U uvodu u treće poglavlje autor navodi da je u promatranome razdoblju objelodanjen velik broj tekstova kojima se nalazu i oživotvoruju promjene u zakonodavstvu usvojene tokom ljeta 1993. Dio tekstova potvrđuje stanovitu integraciju stranaca u francusko društvo i proširuje područje takva djelovanja. Najvažniji tekstovi priloženi su u dodacima. U svojoj analizi autor, na temelju ranijih propisa i zakona, kao i onih donesenih 1993, govori o ulasku stranaca, njihovom boravku, radu i udaljavanju s teritorija Francuske, o borbi protiv rada "na crno" i neregularnog zapošljavanja stranaca, državljanstvu i o glavnim aktivnostima usmjerenim prema mladima kako bi se olakšala njihova društvena i profesionalna integracija. Poseban dodatak posvećen je međunarodnoj dimenziji migracijske politike, osobito u vezi s Europskom Unijom (1. studeni 1993) i Europskim gospodarskim prostorom (siječanj 1994).

Svako je poglavlje popraćeno posebnim dodacima, uglavnom opsežnim tablicama neuključenim u samu analizu, koje daju potpun pregled cjelokupne strukture imigracijske populacije u Francuskoj. Podaci o hrvatskim državljanima nisu posebno iskazani jer o njima nema zasebnih podataka i prikazani su zajedno s ostalim imigrantima porijeklom iz bivše Jugoslavije. Jedino je u okviru trajne imigracije za 1993. naznačeno pet osoba iz Hrvatske sa statusom izbjeglica i 35 tražitelja azila. Zbirno su dani podaci i za bivši SSSR i bivšu Zapadnu Njemačku.

Budući da Francuska pripada među zemlje s velikim udjelom stranaca, razumljivo je njezino nastojanje da što jasnije i dokumentiranije prikaže promjene u imigracijskoj

populaciji i pokuša objasniti uzroke i posljedice tih promjena. Ti su podaci podjednako potrebni samoj vlasti (osobito u borbi s nelegalnom imigracijom), kao i francuskoj javnosti u kojoj se prisustvo stranaca s vremena na vrijeme koristi u političkim (osobito izbornim) borbama. Ovakva publikacija zaslužuje svaku pozornost: mnogima bi mogla biti primjerom kako se sustavno prati problematika koju i nije uvijek jednostavno kvantificirati (kako to ističe i sam autor, pribijavajući se mogućih krivih procjena) i koliko je takvo praćenje važno za svaku zemlju sa sličnim prilikama (ili pak obrnutim, u slučaju velikog udjela emigracije). Za istraživače migracija (i srodne problematike) ona je nezamjenjiv sustavni izvor podataka, a autorova analitičnost i smisao za povezivanje kvantitativnog i kvalitativnog ne samo što daje osnovnu sliku o imigraciji u Francuskoj, pa i u zemljama Europske Unije (ranije Zapadne Europe), već i potiče istraživačke ideje.

Jadranka Čačić-Kumpes
Institut za migracije i narodnosti, Zagreb
E-mail: jckumpes@public.srce.hr

Heinz Fassmann, Rainer Münz (eds), **European Migration in the Late Twentieth Century Historical Patterns, Actual Trends, and Social Implications**, Aldershot: Edward Elgar; Laxenburg: International Institute for Applied Systems Analysis, 1994, XIV, 287 str.

Svjedoci smo razdoblja u kojem aktualni i potencijalni migracijski tokovi mijenjaju političku, društvenu i ekonomsku kartu Europe. Padom "željezne zavjese" pokrenut je najveći val migracija u Europi nakon 1945-46. godine. Iznenađna sloboda i mogućnost putovanja te rast ekonomskih problema i društvenih napetosti uzrokovanih prijelazom na tržišnu ekonomiju čine važne potisne čimbenike emigracije u bivšim socijalističkim zemljama. Mnogo je i primjera etničke diskriminacije, pa je tako ranih devedesetih najveći pojedinačni val uzrokovan ratom u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini. Ova događanja ne mogu biti promatrana izvan njihovog historijskog konteksta zbog toga što procesi u prošlosti određuju strukturu današnjih i budućih migracija, kao i osobni doživljaj i interpretaciju tog fenomena. Cilj je knjige prikazati opsežan znanstveni pregled migracijskih strujanja u Europi od drugoga svjetskog rata, s naglaskom na trenutne